

DIVI AM-

BROSII MEDIOLANENSIS EPISCO-

pi commentarij in epistolam beati Pauli
ad Philippenſes

P R A E F A T I O.

Philippenſibus uerbū fidei apoſtolus tradidit. Som-
nio enim monitus eſt ſicut continetur in actis apo-
ſtolorū, ut accederet ad eos & aperiret aures eorū
ad recipiendum ſermonem dei. Multis ergo diebus com-
moratus apud eos, inſtruxit eos doctrina domini, & quā
poſt diſceſſum eius nō ſunt translati ad aliud ſicut & Ga-
latæ, ſed permanserunt in fide non recipientes pseudoa-
poſtolos, per epistolam laudat eos, gaudens in propoſi-
to cordis eorum. In laude enim horum aliorum uti-
tate ratio continetur. Corinthij enim multo tempore audi-
entes apoſtolum, recedente eo à diuerſis; pseudoapoſto-
lis fuerant euerſi, unde iſti iure laudantur.

C A P V T I.

PAULVS & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti.)
Apoſtolum ſe tacet, quia hiſ ſcribit qui de
illo recte ſentirent, ideo dignitatem ſuam
ſupprimunt. Erat enim hiſ manifeſta. Condi-
tionem uero fatetur, quia qui Chriſtum cō-
ſtitetur dominum, hic liber eſt & habet ſalu-
tem. ¶ Omnibus ſanctis in Chriſto Ieſu.) Sanctis ſcribit
more ſuo, ſed q̄ in Chriſto Ieſu ſancti ſunt, id eſt qui deū
& hominem Chriſtum fatentur. Fotinus enim Chriſtū
negat, & deum Manichæus hominem, ideoq; immundū
ſunt. Non ergo hiſ ſcribit, qui mendacijs proprijs ſupprimunt
ueritatem. ¶ Qui ſunt Philippiſ.) Quibus ſcri-
bat ſignificat. ¶ Cum episcopis & diaconibus.) Hoc eſt
cum Paulo & Timotheo qui utiq; episcopi erant, ſimul
& ſignificauit & diaconos qui miniſtrabant eis. Ad ple-
bem

hem enim scribit. Nam si episcopis scriberet, & diaconibus, ad personas eorum scriberet, & loci ipsius episcopo scribendum erat, non duobus uel tribus, sicut & ad Titum & Timotheum. ¶ Gratia uobis & pax à deo patre nostro, & domino Iesu Christo.) Manifestum est deum patrem esse: Christum uero Iesum dominum nostrum. Nunquid nõ uidetur plus deum esse quàm patrem? Sed inter homines in mundo, apud deum uero patrem, & apud Christum dominum concordia est. Hic enim, hoc est in mundo ideo plus est dominus quàm pater, quia aut & ipse patris dominus est, aut pater filium non suæ conditioni generat sed alienæ. Deus autem sic genuit ut in potestate eius sint quos genuit, ut nati ingenui, serui tñ eius sint, cū hos tradit, proprio filio reddet illos etiã seruos filio suo, ut sit dñs eorũ: sicut dicit, Pater q̄s dedisti mihi tui erāt & mihi eos dedisti, ut in patre & filio serui sint dei unius. ¶ Ego quidē gratias ago dño super omni memoria uestra, semper in omni oratione mea pro omnibus uobis, cum gaudio orationem faciens super communicatione uestra in euangelio.) Primum quidem domino gratias agit, cuius nutu prospera omnia cedūt fidelibus, in omni oratione sua memor eorum cum exultatione, quod participes facti sint euāgelij, sicut dicit Petrus apostolus, inter cætera dicens: Ut sitis inquit consortes diuinæ naturæ. ¶ A prima die usq; nunc.) Præuidit enim apostolus deuotionem illorum & fidem ratam ex ipsis principijs, & gauisus est in eis semper sciens multis exemplo futuros. ¶ Confidens in hoc ipsum quod qui inchoauit opus bonum perficiet usq; ad diem Christi Iesu, sicut est iustum mihi hoc sentire pro omnibus uobis, eo quod habeam uos in corde tam in uinculis meis quàm in defensione & confirmatione euāgelij, quoniam omnes mihi participes gaudij estis.) Securus de bonitate & iusticia dei, & de horum fide non ambigens, confidit quod dei auxilijs adiuti, perseveraturi sint in fide usq; ad diem domini in quo renumerandi sint persistentes in fide. Nec aliud debuit de his sentire quos semper inflexibiles in deuotione

IOAN. 14

1. Petri. 3

deuotione dei expertus est, tam directum & infatigabilem cursum eorum uidens, ut cogitaret dignos hos sibi participes gaudij esse. Vnius enim fidei homines cōgaudere oportet de spe futuræ immortalitatis & gloriæ. ¶ Testis enim mihi est deus, quemadmodū desiderem omnes uos in uisceribus Christi Iesu.) Deum testatur, ut affectū commendet iusti. Qui enim multum de aliquo sentit, ut credibile hoc faciat testificat, per quod & prouocat desiderium illoꝝ erga se, ut desiderari desiderent. Desiderat ergo oēs hos, nō humana cupiditate, sed in amore Christi, non carnis affectu sed spiritus, ut participes hos habeat, & in sensum mysterij diuinitatis & incarnationis domini Iesu Christi. ¶ Et hoc oro ut charitatis uestra magis magisq; abundet in agnitione & omni sensu, in hoc ut probetis quæ sunt utilia, ut sitis synceri & inoffensi in diem Christi, repleti fructu iusticiæ per Christum Iesum in gloriam & laudem dei.) Deo adiutore ordinem disciplinæ Christianæ uult eos imbueri, ut quia firmati in fide sunt, non sint nescij sacramenti credulitatis suæ, & scientes discernere utilia à contrarijs, iusticiæ operibus ornent doctrinam domini, fructum facientes immortalitatis ad abundantiam omnium bonorum, ut gloriosus in his appareat magister gentium. ¶ Scire autem uos uolo fratres quæ ad me attinent magis in profectum euāgelij uenerunt, ita ut uincula mea manifesta in Christo facta sint in omni prætorio, & ceteris omnibus, & plures ex fratribus in dño confidentes, uinculis meis ceperunt magis audere sine timore uerbum dei loqui. Alij quidem & propter inuidiam & contentionem, quidam uero propter bonam uoluntatem Christum prædicant. Alij quidem ex charitate, scientes quod in defensionem euāgelij positus sum. Aliqui uero ex contentione Christum annunciant, non simpliciter, existimantes qd pressuram suscitent uinculis meis.) Hæc explanatione non indigent, tamē propter sollicitudinem nostram ne qua in dubium ueniant per ordinem apertius prosequamur. Quoniā superius participes hos gaudij sui pronunciauit

ciavit, ideo quid profecerit prædicatio ei⁹ insinuat quasi charis, ita ut oïbus innotuerint passionēs eius pro Christo. Per hanc humilitatem gloriosum se indicat, ut habeant occasionem gaudendi amatores eius, quia cuius uincula in Christo manifestatur dignitas eius crebrescit. In omni prætorio & in cæteris oïbus, id est, in omni Iudaismo & per uniuersas ecclesias gentium. Præst enim Iudaismus, quia ipsi facta promissio est, sicut dicit dominus: Quia salus ex Iudeis est. Ideoq; plures ex fratribus exemplum suum secutos, ausos dicit fuisse loqui uerbum dei cum fiducia. Constantia enim eius multos animauit, ut non timerent euangelizare cõperto exemplo apostoli, quod deus est, ut tueatur diligentes se, sed & alios falsos fratres, non fiducia neq; dilectione dei, sed contentione zeli incitatos, dei uerbum dicit prædicare quasi inuidos. Plures ergo ex fratribus sincera quidem, sed diuersa uoluntate Christum annuntiabant. Alij enim bona uoluntate hoc agebant ad gloriam dei solius. Alij uero charitate incitati apostoli, certi de tuitione dei. Sic iterum contra alia duo genera ponit, quæ non sincero animo prædicabant. Quidam enim inuidetes apostolo contentione hoc agebant, alij uero astutia simulationis Christum annuntiabant, ut possint seditiones excitare apostolo, quasi auctori huius sectæ, qui multos aggregauerat suæ conspirationi. Maior enim inuidia crescebat apostolo quando ex latere eius multi uidebatur docere. ¶ Quid enim? Dã tamen omni modo, siue occasione, siue ueritate Christus annuncietur, & in hoc gaudio, sed & gaudebo: scio enim quod hoc mihi procedit ad salutem per uestram precem & subministrationem spiritus Iesu Christi, secundum contemplationem & spem meam: quia in nullo confundar, sed in omni ex certa fiducia sicut semper & nunc magnificabitur Christus in corpore meo, siue per uitam, siue per mortem. ¶ Mihi enim uiuere Christus est, & mori lucrum. Primum gaudium eius est in fratribus, qui bona uoluntate Christum annuntiant. Deinde etiam in eo se dicit gaudere, quod fallacia hominum aduersus eum cõ-

Ioan. 4

positum erat, ut ad inuidiam eius & pressuram **Christus** prædicaretur. Hoc enim dicit sibi ad uitam proficere quod illi parauerant ad mortem. Hanc enim uitam suam dicit esse si **Christus** omnibus prædicetur, & se etiam mori paratum, ut hoc possit impleri, sciens magnam sibi pro hoc uoto & efficacia dari posse mercedem. Imperita enim malitia aduersum se semper machinatur dum nescit. Ad calcandam ergo horum maleuolentiã, qui testi fallacia insidias uitæ eius tendebat, dei præsidij se muniri testatur. His quos utique socios gaudij sui dicit adiuuantibus oratione propter cõmunem alacritatẽ & sancti spiritus subministratorem, qui contra uoluntatem illorum, & uias aperiret prædicanti, dans gratiam & fiduciam uerbis eius, ut ortas seditiones compesceret. In nullo ergo se dicit cõfundi in doctrina **Christi**, quia & spes magna promissionis est, & quia nihil in ea turpe & inhonestum aut fallax est, sicut apud paganos, sed aperta simplicitas. Hinc est unde cum omni constantia non cedit aduersis, ut magnificetur **Christus** in corpore eius, siue occidat, siue cæsus euadat. Ex eo enim quæ & quanta spes in **Christo** est consideratur, quando non solũ cædi & affligi pro eo, sed & mori paratus est. Vitam enim suam siue in præfenti siue in futuro **Christum** esse dicit, sicut & euangelista **Ioannes** testatur dicens: Quod factum est in ipso ut ta erat, & uita erat lux hominum. Pro hac uita mortale corpus tradidit, ut id recipiat in æternum, ac hoc lucrum computat mori pro **Christo**. ¶ Si ergo uiuere in carne hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro. Coartor autem ex his duobus desiderium habens dissolui & cum **Christo** esse, multo enim melius est. Remanere autem in carne ualde necessarius propter uos, et hoc certum habens, scio quia manebo & permanebo omnibus uobis in uestrum profectum & gaudium fidei, ut gloria uestra abundet in **Christum** per meum aduentum iterum ad uos. Manifestum est quod dicit, quia si in carne positus non ociosus est quod uiuit, habet enim fructum operis sui. Quid elegam, inquit, ignoro. Dua-
bus

Ioan. i

bus enim ex causis urgetur. Habet enim desiderium excedere, & cum Christo esse multo melius æstimans, ut iam præsens sit apud deum, ut exoptatis & promissis fruatur. In carne uero ut sit adhuc necessariū dicit, propter instructionem credentium. Et cum dissolui & cum Christo esse multo magis melius dicat: certum tamen hoc scire se protestatur, quia manebit in carne ad profectura fidelium, ut gloria eorum abundet in domino, proficiens ad laudem apostoli, cum iterum uiderint eum. Incrementum enim faciunt scientiæ, & plenius fundantur in fide. Quantum affectum habet circa credentes, ut hoc quod multo melius esse dicit sibi nō eligat, sed hoc uelit quod expediat multis. Certus etiam domino hoc placere, quod multorum salute proficiat. Quis non tertius cæli cupidus, sperneret omnem curam præsentem? Quis non paradisi superioris desiderio omnia hæc postponeret? Quis non uerborum arcanorum memor humana eloquia euitaret? Quis non post tanta exitia, eligeret requiem? Sed quia charitatem omnibus anteposuit, hoc secutus est quod proficeret fratribus. ¶ Tantum digne in euangelio Christi conuersamini.) Dignā conuersionem uult eos exhibere disciplinæ dominicæ, ne pœniteat eum uoluisse remanere in carne. ¶ ¶ Ut siue cum uenero & uidero uos, siue absens audiam de uobis, quod stetis in uno spiritu unanimes pariter cum fide euangelij certantes & non pauescentes iniquitiam ab aduersarijs, quæ est illis ostentatio interitus, uobis autem salutis.) Unanimes uult eos esse in fide & deuotione cōtra aduersarios, ut eadem audiat de illis absens quæ uidet & præsens, ut in nullo pauentes minas aut terrores aduersariorum, custodiant fidem, scientes quia eis qui pro Christo tribulantur ad salutem proficit, illis uero qui tribulant ad perditionē. ¶ ¶ Et hoc quia à deo donatū est uobis pro Christo, nō solū ut in eū credatis, sed etiā ut p̄ illo patiamini, idē certamē habētes q̄le & uidiſtis in me & nūc audistis de me.) Quāq; dei gratiā extollat in omnibus, ad laudem tamē illoꝝ proficit qd̄ dicit,

quia deus illis concessit pati pro Christo. Non enim concedit uel donat, nisi amatoribus Christi. Ideo dixit pro Christo donatum est uobis, ut à patre deo donatum sit diligentibus Christum, ut ad augmentum meritum suorum patiantur pro Christo, sequentes exempla doctoris sui, omni confidentia certent ad triumphandos infideles.

CAPVT II.

SI qua ergo exhortatio in Christo, si quod solatiū charitatis, si qua societas spiritus, si qua sunt uiscera & miserationes, implete gaudium meū ut idem sapiatis eandem charitatem habentes, unanimes unum sentientes, nihil secundum irrationes, neque secundum inanem gloriam, sed in humilitate mentis, alius alium existimātes superiorem sibi, non quæ sua sunt unusquisque cōtemplātes, sed quæ aliorum sunt.) Hoc dicit, quia si est uera exhortatio spei in Christo apud uos, qua nos inuicem cōsolamur, si solatiū charitatis communis, si participatio spiritus sancti per quam iungimur in uno corpore nouo, si aliqua sunt uiscera, id est si in animo uestro sum sicut & uos in meo, si miserationes, hoc est, si affectus pietatis in amore est, implete gaudium meum. Hæc quæ enumerat tūc uera probanda significat, si ista quæ subter mandat fuerint seruata, ut unanimes sint & spiritu humiles, non se inuicē prouocantes, sed in charitate gaudentes, ut gaudium plenū sit in eis apostoli. Sic ergo eos constringit, ut si hæc non custodierint, nec in ceteris probati uideantur, ut quia in alijs nolunt se improbatos uideri, ista quoque seruēt ut perfecti sint. Sine dubio enim erant inter eos dissentientes & inquieti, & qui inani gloriæ studerent, contendere, & uincere uolētes cum animi atrocitate, ubi præmiū non est, sed parit lites & rumpit charitatem. Quæ enim potest esse plebs in qua uasa aurea & argentea tantum sint, non & ligna & fictilia? Sed possunt exercitio boni immutata fieri aurea & argentea, quia nō naturæ uitiū est, sed uoluntatis. ¶ Hoc enim sentite in uobis quod & in Christo

Christo Iesu, qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se patrem deo.) Christus semper in forma dei erat, quia imago est inuisibilis dei. Sed apostolus de dei filio cum incarnatus homo factus est, tractat dicēs: Hoc sentite in uobis quod & in Christo Iesu, id est de deo & homine, qui cum in forma dei esset, inter homines utiq; conuersatus gestis & operibus apparebat esse deus. Forma enim dei nihil differt à deo. Ideo enim forma & imago dei appellatus est, ut intelligeretur nō ipse pater esse deus, sed hoc esse quod deus est. Hic ergo non rapinam arbitratus est esse se patrem deo. Sciens enim in forma dei se esse non furatus est ut diceret: Ego & pater unum sumus: Et in Ioannis euangelio: Propterea, inquit, persequebantur Iudæi Iesum, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrē sibi propriū dicebat deum, æqualem se faciens deo. Iure ergo exequauit se deo. Ille enim arbitratur rapinam, qui se parē facit ei à quo inferior est. ¶ Sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiēs, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo, humiliavit semetipsum factus obediēs patri usq; ad mortem, mortem autem crucis.) Christus igitur sciens in forma dei se esse, æqualem se ostendit deo: Sed ut humilitatis legem doceret, Iudæis se comprehendentibus, nō solum non repugnauit, sed semetipsum exinaniuit, hoc est potestatem suam ab opere traxit, ut humiliatus ociosa uirtute infirmari uideretur. Formam serui accipiens dum tenetur & ligatur & uerberibus agitur usq; ad crucem, factus obediens patri cui se æqualem sciebat. Non sibi defendit æqualitatem, sed subiecit se. Hanc patientiam & humilitatem imitari nos docet, ut non solū cōæqualibus non nos anteponamus, uerumetiam inclinemur nos auctoris nostri secuti exemplum. Formam tamen dei non accepisse dicitur, sed esse in forma dei. Serui autem formam accepisse, dum quasi peccator humiliatur. Serui autem ex peccato fiunt, sicut Cham filius Noë qui primus merito nomen serui accepit. Non enim mihi sicut quibusdam uidetur sic formam serui accepisse dum

Ioan. 10.

Ioan. 5.

I. COR. 10

homo natus est. Vide enim quid dicat: Hoc sentite in uobis quod & in Christo Iesu, id est deo & homine. Ante incarnationem enim, aut Christus potest dici, aut Iesus, quia simul ambo nomina & hominis filium & dei filium significant. Nam ante natiuitatem quid dicit inter cetera. Petra autem erat Christus, & non tentemus Christum, sicut quidam tentauerunt. Vbi ergo aut deum aut hominem uult significare scriptura unum e duobus ponit, aut Iesum aut Christum: Dei enim filius homo natus, sic in forma dei erat, quia cum homo uideretur opera dei faciebat ut in gestis rebus appareret deus esse qui tantum homo esse putabatur. Opera enim formam significabant, ut quia opera eius non utique hominis opera sunt, hic qui in opere uel forma dei erat deus intelligeretur. Forma enim dei quid est nisi exemplum, quod deus apparet dum mortuos excitat, surdis reddit auditum, leprosos mundat & alia? Quomodo autem homini similis factus dicitur, si homo tantum erat, & qua ratione habitu repperitus ut homo est si non esset & deus, nisi quia cum antequam se inclinari permitteret, semper in dei uirtute uisus sit, postea infirmatus in habitu hominis repperitus est? Nam in monte utique quasi deus apparuit, & in mari pedibus ambulans, non solum homo, sed & deus uisus & intellectus est. Denique qui erant in naui quid dicunt? Vere filius dei est hic. Ita ergo uirtute cessante, uelut homo uisus est. Ideo enim dicit, quasi, ut illud significet, quod & deus est. Infirmatis enim causa, deum dicit similem factum hominibus, quod in subiectis aperit dicens: Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Hinc est unde habitu repperitus ut homo est. Retinens enim uirtutem suam ne appareret in eo, ut homo uisus est & occisus qui mori nescit. ¶ Propter quod & deus illum superexaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, & inferiorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus in gloria est dei patris. Quid & quantum humilitas mereatur ostendit

Matt. 14

dit ut magis hanc appetere calcata iactantia. Vnde dicit Salomon: **S**uperbis deus resistit, humilibus autem dat gratiam. De qua re & dominus. **Q**ui se, inquit, exaltauerit humiliabitur, & qui se humiliauerit exaltabitur. **H**æc est ergo humilitas si sibi quis nec quod deberi nouit defendat. **D**enique phariseus ille uera de se dicens, exaltasse se dictus est, ac per hoc humiliatus est. **C**hristus autem plus fecit, qui cum deus sit, caro factus hominibus se inclinauit. **N**unc uideamus quomodo donatum est **C**hristo nomen quod est super omne nomen, quasi egerit filius dei, aut imperfectus fuerit. **Q**ui enim eget imperfectus est. **S**i enim in forma dei erat par & æqualis deo, quomodo donatum est illi? **E**tenim donatum dicit, qui se humiliavit & quasi homo apparuit, exinanies se, factus obediens usque ad mortem. **S**i ergo perfectus natus est, quomodo egerit? **P**erfectum dei filium natum de deo patre, qui negat **A**rrianus est. **N**am ante passionem æquale se deo patri ostendit, sicut & supra memorauimus. **V**nde constat hunc natum esse perfectum. **I**n natiuitate enim sua omnia consecutus uidetur. **I**n plenitudine enim diuinitatis est natus, ad omnia agenda quæ gessit, ut prius donum accipisset, quam gereret, ad quæ agenda natus est. **V**idetur ergo donum patris, hoc est esse filium, & nomen eius super omne nomen sit, hoc est esse deum. **N**omen enim dei sed per naturam, non per solam appellationem super omne nomen est. **H**inc est, ut in nomine Iesu omne genus flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. **S**icut ad Romanos significat, inter cætera dicens: **E**t ex quibus **Rom. 9**
Christus secundum carnem, qui est super omnia deus benedictus in secula. **Q**uæ sint autem hæc omnia, in epistola ista aperit dicens, **C**ælestia & terrestria & inferna. **A**lia enim nulla sunt. **Q**uibusdam tamen uidetur homini donatum esse nomen quod est super omne nomen, quod nullo genere, nulla ratione conuenit. **S**i enim **C**hristus dei filius idem ipse & homo est, & non poterat deus homo factus, sed manens deus his agere quæ habebat. **A**ut si secundum quod homo erat, his agebat quæ dei sunt,

ipse sibi dei filius deus dedisset quæ deerāt ei iuxta quod homo erat. Quod quidem ad insipientiam dicitur: Et quare pater dicitur dedisse, cū ipse qui homo factus erat nihil de haberet, aut non poterat filij diuinitas corpori suo & animæ præstare quæ deerāt. Sed forte, quia à deo patre sunt omnia, ideo ipse dicitur dedisse. Si ergo à patre omnia, quare non, dicatur cuncta filio suo per generationem dedisse: & quāuis æqualem sibi genuerit filiū ordo tamen exigit ut in nomine patris agantur omnia. Hoc pater concessit filio, ut post crucem omnia in nomine filij saluentur. Deniq; dicit dominus de discipulis ad patrem: Pater quos dedisti mihi custodiui: tui em̄ erant & mihi eos dedisti. Et ad discipulos ait: Vsq; modo nihil petistis in nomine meo, petite & accipietis. Hoc ergo natus accepit, ut post crucem manifestaretur quid à patre dum generaretur acceperit. Non enim tunc accepit à patre, cum à creatura cœpit sciri. Cognoscitur enim quid propter hæc quæ gessit antequam gereret acceperit. Denique ante crucem dixit: Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Quomodo ergo hoc ad corpus potest referri, ut dei nomen corpori sit donatum, cum constet Christum hominem esse deum, quia nec dignum est ut deus immutetur in carnē, neq; caro hoc possit effici qd̄ est deus. Sed forte ut adoptione deus esset, & hinc color est. Incipiet em̄ ex parte deus uerus esse Christus, & ex parte adoptiuus, aut duo dñj. Sed aliud scriptura significat. Illi em̄ donatū significat, qui se exinaniuit qui formā serui accepit, qui in similitudine hominis factus est homo, qui patri obediuit. Si homo deo patri obediuit quid magnū est quod dixit apostolus: Sed hoc magnum dicit, quia cum æqualis esset obediuit. Et quid laudis est si in similitudine hominis factus est homo, ut homini similis homo factus dicatur? Sed nec potest fieri. Nemo enim in similitudinem fit alicuius, nisi alius sit, antequam fiat in similitudinem cuius uult. Per causam enim similis factus est nō per substantiam. Et quis est qui se exinaniuit homo? Ergo habebat & quomodo accepit, sed quid poterat se exinaniere homo.

Ioan. 17Ioan. 16Mat. 11

homo? Ergo habebat, & quomodo accepit, sed quid poterat se exinanire homo res infirma? Et in forma dei, nūq̄d homo erat? Sed forte homo in forma dei filius erat. Age filius dei in cuius forma erat, & si iam homo in forma dei, hoc est, filius dei erat, tam ante passionem perfectus erat. Non ergo post passionem aliquid accepit. Sed uideamus q̄d de eo scriptū sit. Propter quod superexaltauit eum deus, inquit, & donauit ei nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cęlestium, terrestrium, & infernorum, & confiteatur om̄is lingua, quia dominus Iesus in gloria est dei patris. Con sideremus nunc dicta, & sic aduertamus uim elocutionis. Certe nomen quod super omne nomē est, dei nomen est. Sed si per naturam non constat hoc nomen, non est super omne nomen. Appellatiuum enim nomē in solo uocabulo est, nō in nobilitate naturæ. Et adoptiuo deo nō flectit genu creatura, sed uero non concreatur. Et quomodo fieri potest ut homo sit in gloria dei patris? Etiā si adoptiuus deus sit homo, in gloria dei patris nō potest esse. Nam ei hoc competit qui natus est de deo. In gloria de patris esse nihil differre à deo est, ut una gloria sit patris & filij per communem substantiam & uirtutem. Est enim hæc unitas naturæ. Quid rogo contrarium est, si filius donum à patre accepisse dicatur, cū omnia filij à patre sint à quo & cuncta esse creduntur? Substantiam aut̄ dei idcirco naturā dicimus, q̄a natus de illa Christus est. Itaq̄ dilectissimi mihi sicut semper obedistis non præsentia mei tantummodo, sed multo magis nunc in absentia cum timore & tremore uestram ipsorū salutem operamini. Deus est enim qui operatur in uobis, & uelle & operari pro bona uolūtate.) Deum bonos conatus adiuuare testatur. Omnem enim gratiā semper reportat ad deum, ut nostrum sit uelle, perficere uero dei. Nam quis uincere potest principes ac potestates, rectores tenebrarum harū spiritalia nequicię in cęlestibus, nisi solus deus, quos causa inuidiæ inimicos habemus? Indignantur enim nos dici filios dei. Non ergo nouum est quod hor

tatur, sed ut more solito subditi sint **Euangelio**, curam
 propriæ conuersationis habentes, bona enim conuersa-
 tio salutem operatur. ¶ Omnia facite sine murmurati-
 onibus & hæitationibus, ut sitis irreprehensibiles & sim-
 plices sicut filij dei immaculati, in medio nationis prauæ
 & peruersæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mun-
 do, uerbum uitæ continentes in gloriam mihi in diem
 Christi, quia non inuacuum cucurri, nec in irritum la-
 borauī. Sed & si labor super sacrificium & ministerium
 fidei uestræ, gaudeo & gratulor omnibus uobis. Id ipsum
 autem & uos gaudete & congratulamini mihi. ¶ Vt fidei
 & operum suorum fructus possit habere, commonet ut
 omnia quæ ad disciplinam pertinent Christianam sine
 hæitationibus faciant & murmurationibus, quia si ne-
 gligenter & in deuote aliquid agitur, ad effectū non per-
 uenit, quia in reprehensionem cadit: sed ut omni simpli-
 citate operentur quasi filij dei immaculati, ut memores
 professionis suæ respondeant, inter diffidentes tam clari
 appareant, uita, conuersatione, moribus, quemadmodum
 sol & luna inter stellas splendore sublimes sunt. Si-
 cut enim stellæ apparente sole obscurantur, ita & iniu-
 sti & infidi præsentibus fidelibus aut iustis turpes & de-
 formati uidentur, ut gloria sit apostoli in aduentu filij
 dei, cuius plantatio tales ædificauit fructus. Labor enim &
 efficacia eius tunc probabitur non esse inanis. Ideoque
 & si immolor ait super sacrificium & ministerium fidei
 uestræ gaudeo. Si enim oppressus fuerit à perfidis, cur
 eos congregauerit suæ conspirationi, gratulandum sibi
 significat, scit enim effectum habere mortem suam. Ma-
 gna enim mœsticia est si patiatur quis pro eis in quibus
 nihil proficit. Quam ob rem gaudere se in illis & eos con-
 gratulari sibi debere testatur, ut inuicem participes sint
 gaudij communis & plebs & magister idoneus. ¶ Spe-
 ro autem in domino Iesu Christo Timotheum in breui
 mittere me ad uos, ut & ego bono animo sim, certior de
 uobis factus. Neminem enim habeo tam unanimum qui syn-
 ceram circa uos sollicitudinem gerat. Nam omnes que sua
 sunt

sunt quærūt, non quæ Christi Iesu. Probationem autem eius nostis, quod ut filius cum patre mecum seruiuit in Euangelio. Hunc ergo spero me missurum confestim ut uidero quæ sunt circa me. Confido autem in domino, quod & ipse cito ueniam.) Absoluta sunt hæc nec interpretatione egent. Post epistolam enim istam, Timotheū se missurum significat, per quem ad fidem agnoscat quæ circa hos agantur. Erat enim apostolo unanimes, quare & circa eos sollicitior signatur. Non sicut quidam, quī dum semetipsos commendare uolebant, negligētes erāt de disciplina & conuersatione fratrum. Non enim deuo to animo prædicabāt, sed propter propria lucra. Et quia Timotheus uir erat egregius, dicit, quia probatum hūc habebant, quia erat cum eo ut filius charissimus deseruiens Euangelio Christi. Ideo hunc filium dicit, quia ab ipso fuerat ordinatus, hunc se præmittere, se quoque in breui iturum ad uos. ¶ Necessarium uero arbitratu sum Epaphroditum fratrem & commilitonem meum, uestrum autem apostolum & ministrum operis mei mittere ad uos, quoniam quidam desiderabat omnes uos & impatienter sollicitus erat eo quod audieritis illum infirmatum fuisse. Etenim infirmatus est prope mortem, sed deus miseratus est illius: non solum autem eius sed & mei, ne tristitiam super tristitiam haberem.) Omnia hæc manifesta sunt. Epaphroditum enim significat missurum se cum ista epistola ad eos. Inuicem enim desiderio sui mœsti erant infirmitatis eius causa & populus & Epaphroditus, ut uiso eo recrearentur de recuperata salute eius, & ille careret sollicitudine quam uidendi eos gerebat. Erat enim eorum apostolus ab apostolo factus, dum illum ad exhortationem eorum mittebat ad eos, & quia uir erat bonus desiderabatur à plebe. Quid ergo est ut presente apostolo qui mortuos suscitabat, hic Epaphroditus infirmaretur usque ad mortem? Nunquid nõ orauit pro illo apostolus, & nõ impetrauit ut citius sanaret? Sed signa infidelium causa fuit. Nā huic nõ ad detrimētū cōtingit egritudo, sed ad augmentū. Probationes enim

enim diuersæ sunt credentium. Alius enim per ægritudinem, alius amissione charorum, alius per damnum pecunie, alius per tribulationes probatur, si in necessitate stabilis inueniatur, auxilium à diuersa parte non querens, ut augmentum faciat meritorum. Non ergo contempta est postulatio apostoli, sed melius prouisum ei pro quo petebat. Quid autem illud est, ut cum de excessu fratrum in alia epistola non contristari debere admoneat, in hac autem contristandum se, si exisset Epaphroditus de corpore significat? Tristitiam se si exisset habiturum dixerat super tristitiam quam habebat de infirmitate eius. Erat enim necessarius ecclesiis. Nam ad Thessalonicenses: Videte autem, ait, ne contristemini de dormientibus, sicut & cæteri qui non habent spem: Se autem sic tristem futurum dixerat de excessu Epaphroditi, quia solatium eius & auxilium requirebat: non tamen ut quasi perditum lugeret. ¶ Sollicitus itaque misi eum, ut cum illum uideritis iterum gaudeatis & ego meliore animo sim.) Affectionem habuisse Epaphroditum & plebem Philippsensem significat, quem uidentes iterum in læticiam excitarent se, & apostoli animus lætaretur, quia meliori animo fit qui ad charos suos mittit reuiscendos. ¶ Excipite ergo illum in domino cum omni gaudio & huiusmodi in honore habete, quia propter opus Christi usque ad mortem accessit in interitum tradens animam suam, ut suppleret id quod ex uobis deerat circa meum officium.) Quamquam indiuidua esset charitas Epaphroditi & plebis: tamen etiam ab apostolo commendatur, ut chariorem illum faciat, maxime propter hos qui forte tam chari non essent circa eius affectum. In omni enim plebe diuersitas est. Hinc est unde & prælium eius memorat quod non dubitauit propter Euangelij emori, hoc est, non est deterritus minis & pressuris infidelium, sed perstitit in exhortatione fidelium, ut implemet quod deerat plebi in traditione iuxta dispensationem apostoli. Qui ergo à morte retrahit animam suam, in interitum hanc tradit iuxta uiam præsentem, sicut & dominus dixit: Qui enim uolue

1. Thessa. 4

Matth. 16

rit

rit animam suam saluam, facere perdet eam. Perditio hæc interitus est, quia secundum mundum qui animam suam tradit pro Christo amittit eam: in futurum tamen conseruabit eam.

IIICAPVT III.

Reliquum fratres mei gaudete in domino, eadem scribere uobis mihi quidem non est pigrum, uobis autem necessarium.) Ostendit sollicitudinem suam quam gerit circa profectum illorū, quia impiger est ad scribēdum eis quæ necessaria sunt utilitatibus illorum.

¶ Videte canes, uidete malos operarios, uide-
te concisionem.) Hos designat qui inuidentes gentibus prauitate colloquutorum suorū euerterant Galatas, suadentes eis ut circunciderētur. Quos omni genere uitandos & spernendos docet, quasi canes qui primum oblatrant, de hinc morsu sæuo male operantur in carnem.

¶ Nos enim sumus circunciso, qui spiritu deo seruiamus & gloriamur in Christo Iesu & non in carne fiduciā habemus, quanquā ego habeam fiduciam & in carne.) Manifestum est, quia credentes ipsi circuncidunt cor suū, ut amputata erroris nebula aspiciant & agnoscat dominū creaturæ, hoc est, spiritu deo seruire & gloriari in domino Iesu Christo, qui legem spiritus dedit, ut carnis gloria exinaniretur. Apostolus tamen etiam hanc fiduciam habebat, ut si uellet gloriaretur de carnis circuncisione, sed sciens uacuam esse hanc gloriam repudiauit eam.

¶ Si qui uidetur confidere in carne, ego magis circūcisionem octauī diei ex genere Israël, tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, secundum legem pharisæus, secundū æmulationem persequens ecclesiam, secundum iusticiam quæ in lege est conuersatus sine querela. Quæ mihi lucra fuerūt, hæc arbitratus sum propter Christū damna.) Quantum ad legis culturam pertinet, & ad iusticiam eius seruandam, & ad studiū hæresis pharisæorum, & iuxta zelum traditionis paternæ in persequēdo ecclesiam, hic parum non habuit. In ceteris enim erant consortes eius, qui
similiter

similiter essent natura Iudæi. Sed quæ lucra uidebantur
 iuxta humanum sensum, comparatione Christi inuenta
 sunt damna. Quare damna, nisi quia iam tēpus non erat
 ut lex seruaretur. Inania enim erant hæc omnia & impe-
 dimēta ne accederetur ad gratiam, & quia hæc sunt car-
 nalia, nostra uero spiritalia. Ideo autem de tribu se dicit
Beniamin, ut genus suum extolleret super hos qui de pa-
 triarchis concubinarum **iacob** filijs ducit originem, aut
 propter illos qui erant profelyti. Vnde dicit: Ego magis
 circumcisionem octauī diei ex genere **Israël**, ut ostende-
 ret primum se esse inter Iudæos, sed hoc se contemnere
 propter spem promissam à **Christo**. **Hebræi** tamen pro-
 pter **Abraam** dicti sunt. Immutata est enim litera pro-
 pter sonum, ut non uocaretur **Abrei** sed **Hebræi**, ut apud
 ueteres cum diceretur **Medidie**, & esset absurdum, immu-
 tata est litera ut diceretur **meridie**. Si enim origo ex **A-**
braam est, ex ipso trahi debet & nomen, non ex **Heber**
 qui sexta generatione est super **Abraam**. Si enim in **A-**
braam reformari cœpit genus hominum, ipse est pater
 fidei, ex ipso & nomē & lingua **Hebræa**. Prima enim lin-
 gua quæ erat sine nomine, cum huic redditur, ex eo no-
 men accepit. Nam nulla causa est ut ex **Heber** trahat no-
 men. **Abraam** tamen **Chaldæus** fuit non tamen **Hebræi**
Chaldæam linguam habent. ¶ Verum quidem & omnia
arbitror damnum esse propter eminentem scientiā **Chri-**
sti Iesu domini mei, propter quem omnia damna duxi
& arbitror stercorea ut **Christū** lucrifaciam & inueniar
in illo, non habens meam iusticiam quæ ex lege est, sed
illam quæ per fidem **Christi**, quæ ex deo est iusticiam
super fidem ad cognoscendum eum, ut uirtutem resurre-
ctionis eius & communicationem passionum eius, con-
formans me morti ipsius si quomodo occurram ad re-
surrectionem quæ est ex mortuis.) Cum superius de ge-
 nere **Abraæ** & de lege & de iusticijs eius & meritis obser-
 uantium loqueretur: Hæc omnia detrimentum deputās
 ad comparationem promissionū saluatoris: Nunc addit
 nō solū hæc, sed & omnia damnum esse propter eminentem
tiam

Nam, inquit, scientiæ Christi Iesu domini mei. Post legē & iusticias eius quæ erūt hæc omnia, nisi ut ipsi uita corporis animæq; antepōnatur agnitio Christi: Si enim sicut dicit ad Colossenses: in Christo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, cuncta quæcunque sunt nullius momenti ducenda sunt ut ad excellentiam sapientiæ & scientiæ huius peruenire contingat. Sufficit ergo imò exuberat iusticia quæ ex fide est, non ex lege, ad salutem quæ est ex cognitione Christi, gratia dei indulta est. Cognitionis enim mysterij incarnationis & passionis & resurrectionis eius perfectio uita est & thesaurus sapientiæ. Vbi em̄ sapientiæ & uita, quia uita non est ubi stulticia est. Denique Salomon: Stultus ait in risu agit mala. Qui enim intelligit sui causa, Christum hoïem factū & passum & uicta morte resurrexisse, contemptis & spretis omnibus hunc sequitur, cuius præsidio uidet se à morte liberatum, quærens causas ad promerendum eum, ut uel in aliquo illi uicem possit reddere, ut adhuc maiora cōsequi mereatur promissa in resurrectione. ¶ Non quod iam acceperim aut iam iustificatus sim aut iā perfectus sim: sequor autem si comprehendam in quo & comprehensus sum à Christo.) Quoniam in tota epistola gaudere se testatur in eis & laudat obedientiam eorū & fidē ne forte quasi homines inflatiōe eo quod iā digni essent extollerētur, nunc per suam personā adhuc deesse ad iustificationem implendā, aperta uoce declarat, ut cōtendant addere in operibus bonis. Si enim hic qui tāta præditus dignitate est, adhuc deesse sibi ad perfectionē cōfiteretur, quanto magis hi intelligerēt elaborandū sibi esse, ut iustificationū merita adipiscerentur. Ideo subiecit: Se quor aut, inquit, ut cōprehendam in quo & cōprehensus sum à Christo. Dum enim errore æstu mentis fluctuaret de uia domini diffidens, misericordia dei quasi fugientē gratiam Christi cōprehendit eum in uia, euntē ad cōturbandam & affligendā ecclesiam, ad hoc ut donā dei addisceret & gratiam quā refutabat, & sciret pro hac etiā mori lucrum esse, ideoq; non se posse obesse credentibus sed

sibi se non crederet, qui rem salutarem per ignorātiā insequēbat. Ad hoc ergo cōprehēsus est, id est, à præscien-
 tia dei requisitus inuentus est & didicit mysterium Chri-
 sti, ut in omni uita augmentum faciens meritorum, cō-
 prehēdat destinatum præmium, promeritus eum quem
 didicit sui causa occisum. ¶ **¶ Fratres, ego me nō arbitror**
comprehendisse adhuc: unum autem, quæ quidem retro
sunt obliuiscens, ad ea autem quæ ante me sunt extendēs
me, secundum destinatum sequor ad palmā supernæ dei
uocationis.) Hoc est quod supra dixit, quia ideo labo-
 rare se significat, ut quotidie in melius proficiat semper
 extendens se ad potiora, ut illa quæ retro acta sunt oblī-
 uiscens, meliora sectet, non quia mala sunt, sed quia par-
 ua sunt ad meritum collocandum: in melius autem pro-
 ficiendum ut ad destinatum cæleste præmium occurra-
 tur. Causa enim tam admirabilis & inuisibilis præmiū nō
 leuiter utiq; certandum esse pronunciat. ¶ **¶ Quotquot**
ergo perfecti sumus hoc sentiamus.) Superius perfectū
 esse se negat, sed iuxta promissum ut adhuc addatur ad
 meritum: ad comparationem autem cæterorum qui res
 diuinas negligētius curant perfecti dicendi sunt, qui ad-
 hibita sollertia perfectionis iter ambulāt. Hoc ergo sen-
 tiendum est ut in melius proficiatur. ¶ **¶ Et si quid aliter**
sentiatis, id quoq; deus reuelauit.) Hoc dicit ut si quid ad
 culturam melioratę conuersationis excogitauerint, dei
 existiment donum esse ne per hoc inflarentur. ¶ **¶ Verum**
tamen ad quod peruenimus ut idē sapiamus & in eo am-
bulemus.) Ne qua hinc orietur præsumptio, & putare-
 tur quod à deo non erat reuelatum, ideo subiecit dicēs:
 Ad quod peruenimus ut idē sapiamus, hoc est, nō extra
 regulam disciplinæ sapere in cōuersatione fidei, sed hoc
 sapere quod commune sit & modestum in Euangelij ue-
 ritate. ¶ **¶ Imitatores mei estote fratres, & cōsiderate eos**
qui sic ambulant, sicut habetis formam nostram.) Vult
 illos sollicitos esse, ne prauorum hominū subtilitate ca-
 piantur, & notare unumquenque qualiter conuerfetur
 & doceat, ut his iungatur, in quibus sensum magistri sui
 agnouerint

agnouerint. ¶ Multi enim ambulant quos saepe dicebam uobis, nunc uero & flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis est interitus, quorum deus uenter est, & gloria in confusione illorum qui terrena sapiunt.)

Hos quos significat, e numero eorum sunt, qui Galatas euerterant. Cum dolo enim ambulantes Ecclesias subuertebant, sub nomine Christi iudaismum colendum praedicantes, quasi ubi Christus promissus sit. Quos cum dolo & lachrymis memorat, quia saluti credentium obfistebant de cibis edendis & non edendis, quaestiones mouentes, quasi salus in esca sit, aut uenter deus, quem iuxta legem mundis escis delectari putabant, gloriantes in pudendis circuncisionis: Hoc est terrena sapere. Qui autem spiritualia sapit in fide, in charitate gloriatur. Ad locum autem hunc non pertinet, ut quaestus causa aut gula dixerit, quorum uenter deus est.

¶ Nostra autem conuersatio in caelis est, unde & saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui transfigurauit corpus humilitatis nostrae, conforme corpori gloriae suae secundum operationem suam, qua possit etiam subicere sibi omnia.)

Spiritualia curantes in caelis agere dicuntur, cum ipsi adhuc sint in terris: quoniam mali principes & potestates cum sint adhuc ipsi in firmamento, conuersatione tamen in terris sunt. Christianorum ergo actus in caelis sunt, ubi & spes salutis eorum est, qui est Christus, quem omnis fides expectat ad transfigurationem corporis carnis, ut quod ex humo est, indurum spiritali ueste, conforme efficiat aduentu maiestatis suae corpori gloriae suae, iuxta operationem suam, id est secundum uirtutem suam, qua possit subicere sibi omnia, hoc est, quia per resurrectionem mortuorum & immutationem in gloria apparebit uirtus domini manifestata, comprimens omnes principes & potestates, ut manifestet deus & dominus esse omnium. ¶ CA. IIII.

Itaque fratres mei charissimi & desideratissimi gaudium meum & corona, sic stete in domino dilectissimi.) Commonet ut in eadem fide perseuerent. Gaudium enim eius constantia illorum ad

præfens est, & in futurum corona. Discipulis enim in agone uictoribus dignus erit corona magister. ¶ Euthodiam rogo & Syntychen obsecro idem sapere in domino, & te rogo germane compar adiuua illas, quæ laborauerunt mecum in Euangelio cum Clemente & cæteris, qui sunt mihi participes operum, quorum nomina sunt in libro uitæ.) Euthodiam Syntychen ad prudentiam amplexandâ hortatur adiuuâtibus quos memorat, ut sicut in operibus Euâgelij, p̄fecerât, p̄ficeret & in scientia & sapientia dei, quos omnes merito fidei in libro uitæ haberi pronunciat. ¶ Gaudete in domino semper, iterum dico gaudete.) Lætus Apostolus in operibus & fide eorû, ad cumulandam alacritatem suam, exoptat illos in hoc studio proficientes in domino semper gaudere, hoc est enim quod iterat, ut se uera affectiōe gaudere in illis ostendat. ¶ Modestia uestra nora fit omnibus hominibus, dominus prope est, nihil solliciti sitis, sed per omnia oratione & prece cum gratiarum actione postulationes uestræ innotescant apud deum, & pax dei quæ exuperat omnem mentem, custodiat corda uestra in Christo Iesu.) Nunc exemplo eorum alios uult lucrari. Cum enim modestia eorum manifestata fuerit, id est rationalis conuersatio, lucebunt opera eorum, & non deerunt qui imitentur bonum illorum, ut non solum propriorum gestorum, sed & aliorum augmentum consequantur, ut sicut dictum est: Labores fructuum suorum edât. Quâdo enim fructus operum suorum alios acquirit ad opus bonum, labores eorum qui acquisiti sunt, proficient eis, quorum exemplo bona opera imitari cœperunt. Dominus ait, prope est, nihil solliciti sitis, hoc est præparatos esse debere, & uigilare in oratione & prece, deo gratias agentes, seposita mundi sollicitudine illud sperare & ante oculos habere, quod dominus repromisit, unde & gratias ei agendas docet. Domino em̄ imminente, sollicitudo seculi cessat. ¶ Vt quid enim sollicitus ut de re cito peritura, ac per hoc postulationes uestræ notæ, inquit, fiant apud deum. Quæ noticia assiduitate sit, & uigilantia orationis.

brationis. Tūc demū munitioibus pacis suæ, quæ omnē exuperat mentem, ait, custodiat corda uestra in Christo Iesu. Hoc ideo dixit, quia cum deo qui habet pacem, non timet omnem mentē aduersam. Tutus enim est pace deī omnis diligēs deū in Christo Iesu. Quis enim nō metuat eum, quē scit dei esse amicū? ¶ Reliquū fratres, quæcūq; sunt uera, quæcūq; magnifica, quæcūq; iusta, quæcūq; amabilia, quæcūq; laudabilia, si qua uirtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & uidistis in me, hæc agite, & deus pacis erit uobiscum.) In conclusionē, quæ reliqua erant ad imitationem perfectionis exponit, ut ea quæ non solum in uitu perationem non cadunt, uerum etiam laude digna sunt, & cogitantes & agentes secuti formam Apostoli, deum pacis habeant secum. Deus noster uere deus pacis est, quī non rogatus quasi potens, non timidus quasi infirmus, ad pacem hortatur, intantum, ut & peccata in se commissa concedat, cum possit utiq; terrore manifestatæ potentia, & ineffabilis magnitudinis suæ etiam inuitos nō ad pacem cogere, sed ad subiectionē. Sed huiusmodi pax mundi est, non dei, cuius ipsa natura pax est. ¶ Causus sum autem in domino magnifice, quod tandem aliquando resloruistis, ad hoc, ut pro me sentiat in quo sentiebatis, occupati enim eratis.) Nunc alacritatē suā propēsiore factam ostendit, quia in quo negligētiore facti fuerant, adhibita solertia opus pristinū iterarunt, memores facti Apostoli sui, ut fructus suos ad eū mitterēt cōdēdos in horreo celesti, ubi neq; tinea, neq; rubigo extermināt. ¶ Non quasi propter penuriā dico. Ego em̄ cognouī in quibus sim sufficiens esse. Scio & abundare & humiliari, in omni & in omnibus imbutus sum, & saturari & esurire & abundare & penuriam pati, omnia possum in eo qui me confortat.) Non se sui causa in hoc eorum opere gaudere, sed in profectu eorū ipsoꝝ se ante omnia contentū deo adiuuante testatur, ut neq; de penuria contristaretur, neque de abundantia exultaret, sciens quia & abūdātia frequēter extollit, & tolerata penuria diuitias

caelestes acquirit: horum tamen opera in se benigna declarat multorum enim necessitatibus profuit. ¶ **Scitis autem & uos Philippenses, quia in principio Euangelij, cum profectus sum a Macedonia, nulla mihi Ecclesia communicauerit in ratione dandi & accipiendi, nisi uos soli, quia & in Thessalonica semel & iterum uisibus meis misistis: non quia munus quaeram, sed requiro fructum crescentem in rationem uestram.**) **Hec idcirco commemorat, ut audientes in memoria & laude esse opera sua, non dubitent illa accepto ferri apud deum, sed magis studium fidei adhibeant.** ¶ **Percepi autem omnia, & abundo: repletus sum acceptis ab Epaphrodito que a uobis missa sunt odorem bonae suauitatis, hostiam acceptabilem placentem deo.**) **Non ociose commouet debere fieri, & hortatur quod factum profiteretur, nisi quia aut negligentius aut minus copiose, sicut solitum erat ab eis fieri, tactum uidebatur, ut reminiscens priorum operum, scirent se minus fecisse quam ceperant.** **Licet enim non improbet factum, sed significat deuotiores illos ante in opere hoc fuisse, se tamen gratum esse, & accepto ferre deum quasi sacrificium placendum.** **Denique dominus ait: Facite elemosinam, & ecce uobis omnia munda sunt.** . **Quam gratum ergo opus est ut omnem maculam hominis & sordes emundet.** ¶ **Deus uero meus impleat omne desiderium uestrum secundum diuitias suas in gloria in Christo Iesu.**) **Ideo discreuit dicens: Deus meus, ut secundum ea quae praestabat meritis eius, auxilia adessent, & desiderijs eorum in copia magnitudinis bonitatis suae in gloria Christi Iesu.** **Gloria est enim Christi Iesu, cum dei nutu Christianorum implentur desideria secundum euangelicam disciplinam.** ¶ **Deo autem & patri nostro gloria in secula seculorum. Amen.**) **Hic non discreuit, sed generaliter ait: Deo & patri nostro.** **Deus propter timorem, pater autem honoris causa, & quia ab ipso est omnis origo.** **Ipsa enim dixit in**

Malach. i **Malachia propheta: Si deus ego sum, ubi est timor meus? & si pater ego sum, ubi est honor meus? ¶ Salutate omnem sanctum in Christo Iesu.**) **Hunc salutate in Christo Iesu, qui**

qui se sanctificat, ut Christo dignus habeatur, qui dixit: **Sancti estote, quoniam ego sanctus sum dominus deus uester** ¶ ¶ Salutant uos qui mecum sunt fratres. ¶ Salutatio fratrum solacium inuicem prestat, quasi imagines enim exhibet diuulforum. ¶ ¶ Salutant uos omnes sancti, maxime qui de Cæsaris domo sunt. ¶ Hos significat propensorem affectum habere circa eos, qui de domo Cæsaris sunt, istos & potiores supra memoratis ostendit fratribus, quia hos sanctos appellat. ¶ ¶ Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu uestro. ¶ Quoniam de saluatoris persona quaestiones oriuntur, hic ut soliditatem in eo diuinitatis approbet, tuitionem gloriae eius spiritui nostro exoptat.

DIVI AM-

BRO SII MEDIOLANENSIS EPISCO-

pi commentarij in epistolam beati Pauli

ad Colossenses.

¶ PRAEFATIO.

Colossenses pseudoapostoli euertere nitentur, ut post praedicationem Epaphraë, siue Archippi philosophicis disputationibus irretirent simplicitatem mentis eorum, ne spernerent rationes elementorum, quibus quasi gubernatur uita humana. Idcirco hos Apostolus hortatur per epistolam, & admonet ne alicui propter Christum aliquam esse spem putarent & deciperentur.

¶ CAPVT I.

PAVLVS Apostolus Christi Iesu per uoluntatem dei, & Timotheus frater, his qui sunt Colossis sanctis, & fidelibus fratribus in Christo Iesu gratia uobis & pax a deo patre nostro. ¶ Caput epistolae solito more scribit ad eos, in quo & sanctis & fidelibus & fratribus literas se ordinare prosequitur, quibus exoptat

Gf 3 tat